

CD KLASSIEK

Heroïsch werk
Serge Prokofiev

Aan moederszijde stamt Sergei Prokofiev (1891-1951) af van landarbeiders in de Oost-Oekraïense steppen, kort voordien nog lijfeigenen. Vader Alexeyevich werkt op een landgoed als agronoom. Blijkbaar is hij gefortuneerd, want hij kan zijn muzikale eega met hun hoogbegaafde zoon naar Sint-Petersburg laten gaan, waar het kind les krijgt. Sergei componeert al vanaf zijn tiende en krijgt nu alle kansen om zich in te passen in de Russische muziektraditie. Net vóór de Oktoberrevolutie van 1917 componeert hij zijn eerste vioolconcert en zijn eerste symfonie. Mooie, interessante werken die Challenge Classics op deze cd keurig koppelt aan later werk.

De opnamen maken duidelijk dat de jonge Prokofiev niet blijft hangen in de Russische sfeer van zijn leermeesters, maar geboeid kijkt naar de West-Europese klassieke muziek. Zeker in zijn eerste symfonie, opus 25, 'de klassieke'. Hij wil immers dat dit een klassieke symfonie is „zoals Mozart of Haydn die vandaag zouden schrijven”. Van zijn symfonie zijn de hoekdelen (*allegro* en *molto vivace*) bij uitstek klas-

siek. Ze lijken wel geplukt uit een klassieke sonate.

Prokofiev componeert zijn vijfde symfonie in die laatste harde oorlogsjaren, wanneer het gevaar zo groot is dat Stalin een vliegtuig met de Vladimirskajakoon aan boord boven Moskou laat rondcirkelen. De oorlogsymfonie moet je dan ook beluisteren tegen die onheilspellende achtergrond. Volgens het sociaal realistische receptenboekje moet de oorlog uiteraard bezongen worden in termen van liefde voor het vaderland en heldenmoed bij voorbeeldige soldaten en arbeiders. Dat opgelegde programma schuift Prokofiev terzijde. Heroïsch is de vijfde zeker, maar het gaat de componist niet om rooskleurige heldenverering. Hij roept de oorlogsellende op in zijn eeuwige, alledaagse waarheid, niet propagandistisch.

Ernstige muziek dus, die het niet zoekt in massale effecten, maar die je bij de keel grijpt door een veelkleurig palet en verfijnde orkestratie. Prokofiev oogste succes met zijn symfonie en werd beloond. Hij bleef leven. (JC)

Sergei Prokofiev, *Symphonies Nos 1 & 5*, door het Radio Filharmonisch Orkest van Nederland onder leiding van James Gaffigan, Challenge Classics (distributie New Arts International), CC72732, 23 euro.

CD KLASSIEK

Boekje van moeder
Johann Sebastian Bach

Bachs Franse suites (BWV 812-817) hebben niets te maken met Frankrijk. De titel verwijst naar een bepaalde stijl die omstreeks 1700 populair was. Het betreft zes suites voor klavecimbel, gecomponeerd in Bachs tijd in Köthen (1717-1723). De suites behoren dus tot het vroege meesterschap van de vermaarde Duitse componist. Wellicht waren ze bedoeld als leerstukken voor leerlingen. Daarom ook bestaan er diverse handschriften van. In Bachs handschrift staan de eerste drie suites opgenomen in het *Klavierbüchlein für Anna Magdalena Bach* uit 1722.

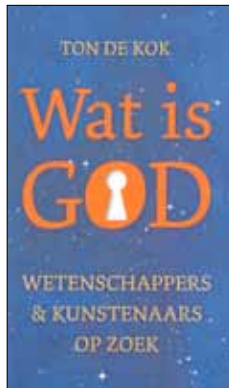
Bekend zijn de opnamen van de suites op moderne piano, maar

ze werden wel degelijk voor klavecimbel geschreven, omdat het moderne instrument in Bachs tijd eenvoudig weg nog niet bestond. Op klavecimbel klinken ze meer dansant en vinniger dan op een loggere Steinway.

De bekroonde Franse klavecimbelspeelster Blandine Rannou nam voor het label Zig Zag werk op van Couperin, Rameau en Bach. In 2006 leverde ze een opgemerkt album af met Bachs zes Franse suites, dat nu opnieuw in goedkope editie in de winkel ligt. Rannou onderstreept het lyrische karakter van Bachs werkjes, doordat ze een bijzondere aandacht heeft voor elk juist moment in de muziek. (EDS)

Johann Sebastian Bach, *Suites françaises*, door Blandine Rannou (klavecimbel), Alpha, 328, 14,99 euro.

BOEK DENKEN

Kunstenaars en God
Ton de Kok

De Nederlander Ton de Kok, geboren in 1942, legde een vreemd parcours af. Hij was bij de marine, zetelde eerst voor de katholieke volkspartij en vervolgens voor het CDA in het parlement, promoveerde in de geesteswetenschappen en beëindigde zijn

carrière als docent godsdienstfilosofie aan een middelbare school in Amsterdam.

Met journalistieke pen tekende hij enkele jaren in een persoonlijk document een boeiend beeld van de worsteling van bijna veertig filosofen en schrijvers met de vraag: Wat is God?

De Kok bestempelt zichzelf als een aanhanger van Spinoza en dus een atheïst. Hij verwerpt godsbeelden en wil af van alle vormen van bijgeloof. Daarom voelt hij zich thuis bij het godsconcept van de joodse denker Spinoza, want de werkelijkheid is geen platte toevaligheid.

Na de filosofen en schrijvers in het eerste boek sluit Ton de Kok zijn zoektocht naar het westerse rationele religieuze denken over het bestaansmysterie af met wetenschappers en kunstenaars. In dit deel komen kunstenaars op de proppen en die hebben vaak, dus niet altijd, een bijzonder eigenzinnige verhouding met het transcendente. Lees bijvoorbeeld

het stuk over de Estse componist Arvo Pärt.

Interessante gedachte: „Het christendom heeft al zo veel veren moeten laten de geschiedenis door en nog steeds viert we Pasen alsof Jezus' dood en verrijzenis echt zo gebeurd is. De christen kan gewoon geloven en de last van de ongeloofwaardigheid probleemloos dragen. Geen geloof is voor velen niet zelden een grotere last. Bijna ieder mens gaat immers bewust of onbewust gebukt onder een of andere vorm van metafysisch verlangen.” (EDS)

Ton de Kok, *Wat is God? Wetenschappers & kunstenaars op zoek*, Thoth, Bussum, 2017, 320 blz., 19,95 euro, ISBN 978 90 6868 729 3.

BOEK GESCHIEDENIS

Megalietencultuur
Herman Clerinx

Tijdens de zomer van 1998 werd aan de kustlijn van het Engelse graafschap Norfolk een vreemde houten constructie ontdekt. Seahenge – een verwijzing

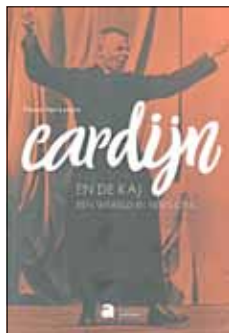
naar de beroemde stenen van Stonehenge – was duizenden jaren bedekt geweest met veengrond. Het waren 55 kleine gespleten eiken stammen die in een zes bij zeven meter brede cirkel waren neergezet. Centraal stond een 167 jaar oude eik, die omgekeerd in de grond was geplaatst. Dendrochronologisch onderzoek toonde aan dat de bomen in de lente of zomer van 2049 vóór Christus waren omgehakt door zo'n tweehonderd mensen.

Seahenge is een van de meest recente spectaculaire vondsten van resten van de megalietencultuur in Europa. Ook in ons land zijn er dergelijke restanten, vooral ten zuiden van de taalgrens. Herman Clerinx bezocht ze bijna allemaal, overal in Europa, en hij probeert in het boeiende *Een paleis voor de doden* te achterha-

len wat hun betekenis was. Eerst moet echter een onderscheid worden gemaakt tussen dolmen, hunebedden en menhirs. Clerinx komt tot de vaststelling dat er geen eenduidig antwoord te geven is. Grafstenen, tempels voor goden? Meer dan huizen voor de doden waren de constructies van vijfduizend jaar geleden bedoeld voor de levenden. (EDS)

Herman Clerinx, *Een paleis voor de doden. Over hunebedden, dolmens en menhirs*, Athenaeum, Amsterdam, 2017, 350 blz., 24,99 euro, ISBN 978 90 2530 710 3.

BOEK KERK

Zijn tijd vooruit
Claire Van Leeuw

Op 1 mei laatst werd de vijftigste verjaardag van het overlijden van kardinaal Jozef Cardijn (1882-1967) feestelijk herdacht. Dat gebeurde niet toevallig in de hoofdkerk in Laken, waar de in Halle geboren Cardijn ooit onderpastoor was en begon met zijn Kristene Arbeidersjeugd. Zijn kardinaalscreatie door Paulus VI tijdens het concilie was een gebeurtenis van formaat en een erkenning van zijn levenswerk.

Toen Jozef Cardijn in 1912 in Laken aankwam na vijf jaar leraarschap aan het kleinseminarie in Basse-Wavre, meende de pastoor

dat er een Waal bij hem kwam werken. Hij vergiste zich, maar Cardijn bleef zijn leven lang actief in de twee taalgemeenschappen. Niet toevallig verschijnt deze nieuwe biografie van de hand van Claire Van Leeuw tegelijk ook in het Frans. Het is een hernieuwde kennismaking met deze bijzondere figuur voor een nieuwe generatie. Van Leeuw verwerkte vooral het onderzoek van onder meer de Leuvense historicus Emmanuel Gerard in haar verhaal.

Cardijn was geen theoloog of theoreticus, maar een man van de daad, die leefde van ontmoetingen met de gewone mens. In die zin was hij een voorloper van paus Franciscus. Deze biografie toont echter ook aan hoe Cardijn op basis van studie een bijzondere intuïtie ontwikkelde. Na 1945 was hij bijvoorbeeld hoogst gefascineerd door de landen van wat later de derde wereld zou gaan heten.

Voor Cardijn loopt thans een zaligverklaringsproces, maar een heiligenleven is dit niet. Hij was een nerveuze, onstuimige en koppige mens, die het lastig had met gewoontevorming en conformisme. Al in Basse-Wavre kreeg hij het aan de stok met

zijn oversten. Tegelijk was hij een man van de Kerk. Hij was ervan overtuigd dat de Kerk van God was en nooit kwam hij tegen haar in opstand. Iedere jonge werknemer moest zijn waardigheid als kind van God kunnen herontdekken en de Kerk moest daarvoor openstaan.

Cardijn lobbyde, bouwde contacten uit in Rome om zijn al vroeg voorgenomen doel te verwezenlijken. De latere Paulus VI kende hij al tientallen jaren vóór hij van hem de rode hoed kreeg. Detail in het verhaal: nog vóór 1914 ontmoette Cardijn Baden-Powell, de stichter van de scouts, maar tussen beide grote figuren werd het niets. (EDS)

Claire Van Leeuw, *Cardijn en de KAJ. Een wereld in beweging*, Uitgeverij Averbode, Averbode, 200 blz., 22 euro, ISBN 978 90 3171 827 6.